BEZPEČNOST POTRAVIN

Tento dokument přehledně shrnuje politiku EU v oblasti bezpečnosti potravin, jejímž cílem je chránit lidské zdraví a zájmy spotřebitelů a napomáhat tomu, aby jednotný trh fungoval co nejlépe. Ukazuje, jak byly v průběhu času cíle v oblasti bezpečnosti potravin rozšířeny tak, aby zahrnovaly zmírňování nedostatku potravin, který vyvolala krize. Zabývá se rovněž různými oblastmi, na něž se vztahuje politika EU v oblasti bezpečnosti potravin, a popisuje úlohu Evropského parlamentu při její regulaci.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Články 43 (zemědělství a rybolov), 114 (jednotný trh), čl. 168 odst. 4 (veřejné zdraví) a článek 169 (ochrana spotřebitele) Smlouvy o fungování Evropské unie.

OBECNÉ SOUVISLOSTI

Na počátku tohoto tisíciletí byla v důsledku řady potravinových a krmivových krizí (např. epidemie bovinní spongiformní encefalopatie (BSE) či dioxinová aféra) provedena rozsáhlá reforma politiky EU v oblasti bezpečnosti potravin. Reforma vyústila ve strategii „od zemědělce ke spotřebiteli“ („Farm to Fork“), která má zajistit vysokou úroveň bezpečnosti ve všech fázích výrobního a distribučního procesu všech potravinářských výrobků na unijním trhu, ať už se vyrábějí v EU, nebo jsou dováženy ze třetích zemí. Tento přístup byl v roce 2020 zakotven a dále rozvinut v zastřešující Zelené dohodě pro Evropu a jeho cílem je sladit zdravou a bezpečnou produkci potravin se zachováním životního prostředí.

V souladu se strategií „od zemědělce ke spotřebiteli“ byl vytvořen komplexní integrovaný rámec pravidel, která se vztahují na celý potravinový řetězec, od krmiv a zdraví zvířat přes ochranu rostlin a produkci potravin až po zpracování, uskladnění, přepravu, dovoz a vývoz a maloobchodní prodej. Legislativa EU má sice v oblasti bezpečnosti potravin a krmiv přísné normy a hraje klíčovou úlohu při zavádění celosvětových norem, k incidentům však přesto stále dochází. EU spolu s vnitrostátními orgány a Evropským úřadem pro bezpečnost potravin (EFSA) uplatňuje spolehlivý systém pro odhalování těchto bezpečnostních problémů a reakci na ně.

DOSAŽENÉ VÝSLEDKY

A. Obecné právní předpisy

Nařízení, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin, z roku 2002 (obecné potravinové právo, nařízení (ES) č. 178/2002) stanoví obecné zásady práva v oblasti potravin a krmiv s ohledem na zásadu obezřetnosti. Zavedlo také systém včasné výměny informací pro potraviny a krmiva, který umožňuje členským státům a Komisi rychle sdílet informace a koordinovat činnost, pokud by určitá potravina nebo krmivo představovaly zdravotní riziko. Nařízením byl dále zřízen

úřad EFSA, jehož úkolem je posuzovat veškerá rizika spojená s potravinovým řetězcem a poskytovat o nich informace.

V letech 2014 až 2018 byla provedena kontrola účelnosti obecného potravinového práva, tj. komplexní hodnocení politiky, jehož cílem je posoudit, zda je právo pro daný účel vhodné. V důsledku toho a v reakci na evropskou občanskou iniciativu za zákaz glyfosátu vstoupilo dne 20. června 2019 v platnost nařízení o transparentnosti a udržitelnosti hodnocení rizika ze strany EU v potravinovém řetězci (nařízení (EU) 2019/1381). Jeho cílem je doplnit obecné potravinové právo a zvýšit transparentnost posuzování rizik úřadem EFSA, zajistit nezávislost vědeckých studií, o které se stanoviska úřadu EFSA opírají, a zlepšit spolupráci s členskými státy při poskytování odborníků a údajů.

V rámci svého programu pro zjednodušení předložila Komise dne 16. prosince 2025 balíček zjednodušujících opatření v oblasti bezpečnosti potravin a krmiv (tzv. „souhrnný balíček“). Tento návrh se v rámci procesu spolurozhodování právě projednává v Evropském parlamentu a Radě.

B. Hygiena potravin

Cílem EU je zajistit hygienu potravin v celém řetězci od zemědělských podniků po spotřebitele. V dubnu 2004 bylo v rámci strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“ přijato nařízení o hygieně potravin (tzv. „hygienický balíček“). Podle tohoto balíčku nesou primární odpovědnost za hygienu potravin přímo jednotlivé subjekty v potravinovém řetězci. Děje se tak prostřednictvím samoregulačního systému založeného na metodě analýzy rizik a systému kritických kontrolních bodů, na které se vztahují úřední kontroly.

Tento balíček obsahuje:

— nařízení, kterým se stanoví zvláštní hygienická pravidla pro potraviny živočišného původu (nařízení (ES) č. 853/2004) ze dne 29. dubna 2004,

— rámec Společenství pro úřední kontroly produktů živočišného původu určených k lidské spotřebě, který byl mezitím zrušen a nahrazen nařízením o úředních kontrolách a jiných úředních činnostech prováděných s cílem zajistit uplatňování potravinového a krmivového práva a pravidel týkajících se zdraví zvířat a dobrých životních podmínek zvířat, zdraví rostlin a přípravků na ochranu rostlin (nařízení 2017/625) ze dne 15. března 2017,

— pravidla pro sledovatelnost podle obecného potravinového práva, která stanoví, že pokud potravina představuje zdravotní riziko, musí ji podniky neprodleně stáhnout z trhu, informovat zákazníky a upozornit příslušný orgán.

C. Kontaminace potravin

Ke kontaminaci potravin může dojít přirozeně, nebo může být výsledkem postupů pěstování či produkce. Rezidua v potravinách mohou rovněž pocházet ze zvířat určených k produkci potravin, kterým byly podány veterinární léčivé prostředky nebo která byla vystavena pesticidům či biocidním produktům. V zájmu ochrany veřejného zdraví stanoví nařízení o maximálních limitech některých kontaminujících látek v potravinách (nařízení (EU) 2023/915) ze dne 25. dubna 2023 maximální limity kontaminujících látek, jako jsou dusičnany, těžké kovy a dioxiny, v potravinách

živočišného i rostlinného původu a maximální limity reziduí. Pokud potraviny obsahují nadlimitní množství kontaminujících látek, nesmí být v EU uváděny na trh.

EU rovněž přijala pravidla pro **materiály určené pro styk s potravinami**, jako jsou materiály pro přepravu nebo zpracování potravin, obalové materiály a kuchyňské nebo jídelní náčiní.

— Obecné požadavky pro všechny tyto materiály a předměty stanoví nařízení o materiálech a předmětech určených pro styk s potravinami (nařízení (ES) č. 1935/2004) ze dne 27. října 2004, které zajišťuje, aby se složky těchto materiálů nedostávaly do potravin v množství, jež by mohlo ohrozit zdraví lidí. Pro 17 materiálů a předmětů určených pro styk s potravinami, které jsou uvedeny v příloze I k tomuto nařízení, mohou být přijata specifická opatření EU s podrobnějšími ustanoveními.

— Normy správné výrobní praxe pro materiály a předměty určené pro styk s potravinami jsou uvedeny v nařízení (ES) č. 2023/2006.

— V roce 2011 stanovila EU požadavky na materiály a předměty z plastů určené pro styk s potravinami (nařízení (EU) č. 10/2011).

— V roce 2022 byla stanovena pravidla pro bezpečnost materiálů a předmětů z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami (nařízení (EU) 2022/1616). Tato pravidla doplňují obecná pravidla obsažená v rámcovém nařízení.

D. Informace o potravinách

Nařízení o poskytování informací o potravinách spotřebitelům ze dne 25. října 2011 vstoupilo v platnost dne 13. prosince 2014. Povinnost poskytovat údaje o výživové hodnotě platí od 13. prosince 2016.

V rámci strategie „od zemědělce ke spotřebiteli" Komise oznámila, že hodlá revidovat pravidla EU týkající se poskytování informací o potravinách spotřebitelům. Cílem této revize má být zajištění jasnějšího vyznačování informací, které spotřebitelům pomůže vybírat zdravější a udržitelnější potraviny, a boj proti plýtvání potravinami. Dosud však nebyly předloženy žádné legislativní návrhy.

1. Označování potravin

Cílem právního rámce pro **označování potravin** je zajistit, aby spotřebitelé měli přístup k jasným, srozumitelným a spolehlivým údajům o obsahu a složení produktů, a chránit tak jejich zdraví a zájmy. Hlavní novinkou nařízení o poskytování informací o potravinách spotřebitelům je požadavek, aby výrobci uváděli přítomnost alergenů také u nebalených potravin, například v restauracích a v jídelnách. Producenti musí rovněž uvést původ některých druhů nezpracovaného masa a přítomnost **potravinových napodobenin**.

Označení, obchodní úprava nebo reklama u potravin nesmí spotřebitele klamat. Nařízení o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin (nařízení (ES) č. 1924/2006) ze dne 20. prosince 2006 stanovuje jednoznačná pravidla pro povolená **výživová a zdravotní tvrzení**, např. „nízkotučný". Tato tvrzení musí být vědecky podložená a jejich seznam je k dispozici ve veřejném rejstříku zdravotních tvrzení. Kromě toho nařízení o potravinách určených pro kojence a malé děti, potravinách pro zvláštní lékařské účely a náhradě celodenní stravy pro regulaci hmotnosti z roku 2013

(nařízení (EU) č. 609/2013) nahradilo širokou kategorii „dietních“ potravin zvláštními pravidly pro zranitelné skupiny spotřebitelů, jako jsou kojenci, malé děti, osoby, jejichž zdravotní stav vyžaduje zvláštní stravu, a osoby, které drží dietu pro regulaci hmotnosti.

2. Původ potravin

V souladu s nařízením o poskytování informací o potravinách spotřebitelům je u některých potravinářských výrobků povinné uvádět zemi původu.

Čtyři ze sedmi „snídaňových směrnic“ byly v roce 2024 aktualizovány s cílem zpřísnit pravidla pro označování původu medu, šťáv, ovocných džemů a sušeného mléka. V případě medu musí být například země původu uvedeny v blízkosti názvu produktu v sestupném pořadí podle hmotnosti, včetně jejich procentních podílů. Pro balení do 30 g platí zjednodušená pravidla. Země EU musí nová pravidla uplatňovat od 14. června 2026. V červenci 2024 Komise zaregistrovala evropskou občanskou iniciativu týkající se této otázky. Avšak vzhledem k tomu, že iniciativa nedosáhla požadované prahové hodnoty jednoho milionu podpisů do jednoho roku, není Komise povinna přijmout další opatření.

3. Označování data a potravinový odpad

Studie Komise o vyznačování data a dalších informacích poskytnutých na etiketách potravin a předcházení plýtvání potravinami z roku 2018 dospěla k závěru, že až 10 % veškerého potravinového odpadu vzniklého v EU by mohlo souviset s označením data („minimální trvanlivost do“ a „spotřebujte do“). V rámci strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“ Komise oznámila, že hodlá revidovat stávající pravidla EU pro označení data. Dosud však nebyl zveřejněn žádný návrh.

Dne 16. října 2025 vstoupila v platnost nová pravidla pro omezení potravinového a textilního odpadu prostřednictvím cílené revize směrnice o odpadech (směrnice (EU) 2025/1892). Podle těchto pravidel jsou členské státy povinny snížit do 31. prosince 2030 potravinový odpad o 10 % při zpracování a výrobě a o 30 % na obyvatele na úrovni maloobchodu a spotřeby, což zahrnuje restaurace, stravovací služby a domácnosti.

E. Látky přidávané do potravin

Potravinářské přídatné látky, potravinářské enzymy nebo **látky určené k aromatizaci potravin** – označované také jako „látky zlepšující vlastnosti potravin“ – jsou látky záměrně přidávané do potravin pro určité technologické účely, jako je barvení, slazení nebo konzervace. Povolování, používání a označování těchto látek se řídí určitými pravidly.

— Přídatné látky musí před použitím v potravinářských výrobcích projít schvalovacím procesem.

— Jakmile jsou schváleny, jsou tyto látky a podmínky, za kterých mohou být použity, uvedeny na seznamu schválených potravinářských přídatných látek (nařízení (EU) č. 1129/2011), kterým se mění seznam stanovený v příloze II obecného nařízení o potravinářských přídatných látkách (nařízení (ES) č. 1333/2008) ze dne 16. prosince 2008.

— Totéž platí pro doplňky stravy, jako jsou vitaminy a minerální látky, které mohou být přidávány do potravin s cílem obohatit je nebo podpořit jejich zvláštní výživové vlastnosti, pokud jsou uvedeny na zvláštních seznamech povolených

látek (nařízení o přidávání vitaminů a minerálních látek a některých dalších látek do potravin (nařízení (ES) č. 1925/2006)).

F. Zdraví zvířat a rostlin

Právní předpisy EU obsahují obecná ustanovení o sledování, hlášení a likvidaci infekčních nemocí a jejich přenašečů s cílem zajistit bezpečnost potravinového řetězce. Právní rámec EU pro zdraví zvířat (nařízení (EU) 2016/429) ze dne 9. března 2016, který vstoupil v platnost v dubnu 2021, se zaměřuje na prevenci a vymýcení nákaz zvířat, jasně stanoví odpovědnost a zajišťuje včasné odhalení a kontrolu. Toto nařízení konsoliduje řadu právních ustanovení týkajících se zdraví zvířat do uceleného právního rámce. Doplňuje jej nařízení o úředních kontrolách a jiných úředních činnostech prováděných s cílem zajistit uplatňování potravinového a krmivového práva a pravidel týkajících se zdraví zvířat a dobrých životních podmínek zvířat, zdraví rostlin a přípravků na ochranu rostlin (nařízení (EU) 2017/625).

Zdraví rostlin reguluje právní rámec pro zdraví rostlin (nařízení (EU) 2016/2031) ze dne 26. října 2016, jehož cílem je chránit plodiny, ovoce, zeleninu a lesy před pronikáním nebo šířením škůdců nebo chorob. Zpřísňuje rovněž kontroly dovozu rostlin ze třetích zemí, standardizuje rostlinolékařské pasy a rozšiřuje požadavky pasu na širší spektrum rostlin určených k pěstování. Většina ustanovení právního rámce pro zdraví rostlin vstoupila v platnost v prosinci 2019.

G. Právní předpisy o krmivech a jejich označování

Provozovatelé krmivářských podniků odpovídají za to, že všechny fáze produkce, zpracování a distribuce, nad nimiž mají kontrolu, jsou v souladu s nařízením, kterým se stanoví požadavky na hygienu krmiv, (nařízení (ES) č. 183/2005) ze dne 12. ledna 2005 a zajišťují plnou sledovatelnost produktů. To zahrnuje dovoz a vývoz krmiv ze zemí mimo EU a do nich a požadavek udržet riziko kontaminace krmiv, zvířat a živočišných produktů na co nejnižší rozumně dosažitelné úrovni. Směrnice o nežádoucích látkách v krmivech (směrnice 2002/32/ES) ze dne 7. května 2002 stanoví maximální limity pro nežádoucí látky, např. těžké kovy, v krmivech a zakazuje ředění kontaminovaných krmných surovin. Jsou stanovena pravidla pro označování krmiv a jejich uvádění na trh, aby se zajistila vysoká úroveň bezpečnosti krmiv a ochrana veřejného zdraví a aby byly uživatelům a spotřebitelům poskytovány odpovídající informace. Další právní předpisy upravují používání veterinárních léčivých přípravků (nařízení (EU) 2019/6) ze dne 11. prosince 2018 a medikovaných krmiv (nařízení (EU) 2019/4) ze dne 11. prosince 2018.

H. Nové potraviny

Nové potraviny, tzn. potraviny, jejichž používání nebylo ve významné míře rozšířené před květnem 1997 (např. alternativní bílkoviny, doplňky stravy atd.), musí být před vstupem na trh EU posouzeny z hlediska bezpečnosti. Nařízení o nových potravinách (nařízení (EU) 2015/2283) ze dne 25. listopadu 2015 bylo revidováno s cílem usnadnit přístup k inovativním potravinám a zároveň zachovat vysokou úroveň bezpečnosti potravin. Zavádí zjednodušený, centralizovaný a celoevropský online postup povolování pro nové potraviny a tradiční potraviny ze třetích zemí (které se v EU považují za nové potraviny). Před schválením potravin Komisí provede úřad EFSA centralizované vědecké hodnocení bezpečnosti a stanoví podmínky používání, zařazení

mezi potraviny a požadavky na označení. Všechny povolené nové potraviny musí být uvedeny na zvláštním seznamu.

I. Geneticky modifikované organismy (GMO)

Geneticky modifikovaný organismus je definován jako „organismus, s výjimkou lidských bytostí, jehož genetický materiál byl změněn způsobem, jehož se přirozenou cestou nedosáhne pářením ani přirozenou rekombinací“ (čl. 2 odst. 2 směrnice o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí (směrnice 2001/18/ES) ze dne 12. března 2001). Rostliny mohou být geneticky modifikovány moderními biotechnologickými postupy proto, aby lépe odolávaly chorobám nebo se zvýšil výnos. V souladu se zásadou obezřetnosti stanovila EU přísný právní rámec pro pěstování GMO, které jsou používány v potravinách nebo krmivech, a pro jejich uvádění na trh:

— Ke každému GMO musí před jeho uvedením na trh úřad EFSA spolu s vědeckými institucemi členských států vypracovat vědecké posouzení rizik, aby se zajistilo, že není ohroženo zdraví lidí nebo zvířat nebo životní prostředí.

— Stanovisko úřadu EFSA je pak předáno Komisi, která vypracuje návrh rozhodnutí, o kterém hlasuje výbor odborníků složený ze zástupců členských států. Všechny povolené potraviny nebo krmiva vyrobená z GMO nebo obsahující GMO, musí být sledovatelné a jasně označené, aby spotřebitelé mohli učinit informované rozhodnutí.

— Podle směrnice (EU) 2015/412 mohou členské státy omezit či zakázat pěstování plodin obsahujících GMO na svém území, i když je jejich pěstování povoleno na úrovni EU.

Dne 5. července 2023 zveřejnila Komise návrh na regulaci rostlin vytvořených zvláštními genomickými metodami pro potravinářské a krmné účely. Předložení návrhu následovalo poté, co Soudní dvůr Evropské unie v roce 2018 rozhodl, že organismy vyvinuté pomocí těchto technik by měly být regulovány jako GMO podle směrnice 2001/18/ES, tedy stávající směrnice o GMO. Tento návrh je v současné době předmětem interinstitucionálních jednání.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Po skandálu s koňským masem a dalších podvodech s potravinami vyzval Parlament k zavedení povinného označování původu zejména u masa používaného ve zpracovaných výrobcích. Parlament je také zvláště ostražitý, pokud jde o ohrožení zdraví spotřebitelů ve spojení s klonovanými zvířaty, nanomateriály či GMO. Návrhy na povolení nových geneticky modifikovaných rostlin (např. kukuřice či sóji) nebo prodloužení platnosti stávajících povolení často podrobuje přísné kontrole a pravidelně proti nim vyslovuje námitku.

V reakci na obavy týkající se používání glyfosátu jako herbicidu Parlament v roce 2018 zřídil zvláštní výbor, který měl za úkol posoudit postupy EU pro povolování pesticidů. Při revizi obecného potravinového práva, která má zajistit vyšší transparentnost potravinového řetězce, Parlament usiloval o to, aby byly před povolením uvést výrobek na trh zveřejněny studie o jeho bezpečnosti. Zajištění bezpečnějších potravin pro všechny Evropany je i nadále jednou z priorit Výboru pro životní prostředí,

klima a bezpečnost potravin. To se odráží v jeho současné práci na probíhajících legislativních procesech, jako je návrh nařízení o nových genomických technikách a balíček zjednodušujících opatření v oblasti bezpečnosti potravin a krmiv.

Tento dokument zpracovala tematická sekce Evropského parlamentu pro transformaci, inovace a zdraví. Další informace k tomuto tématu naleznete na internetových stránkách Výboru pro životní prostředí, klima a bezpečnost potravin (ENVI).

Judith BÜRGER
04/2026